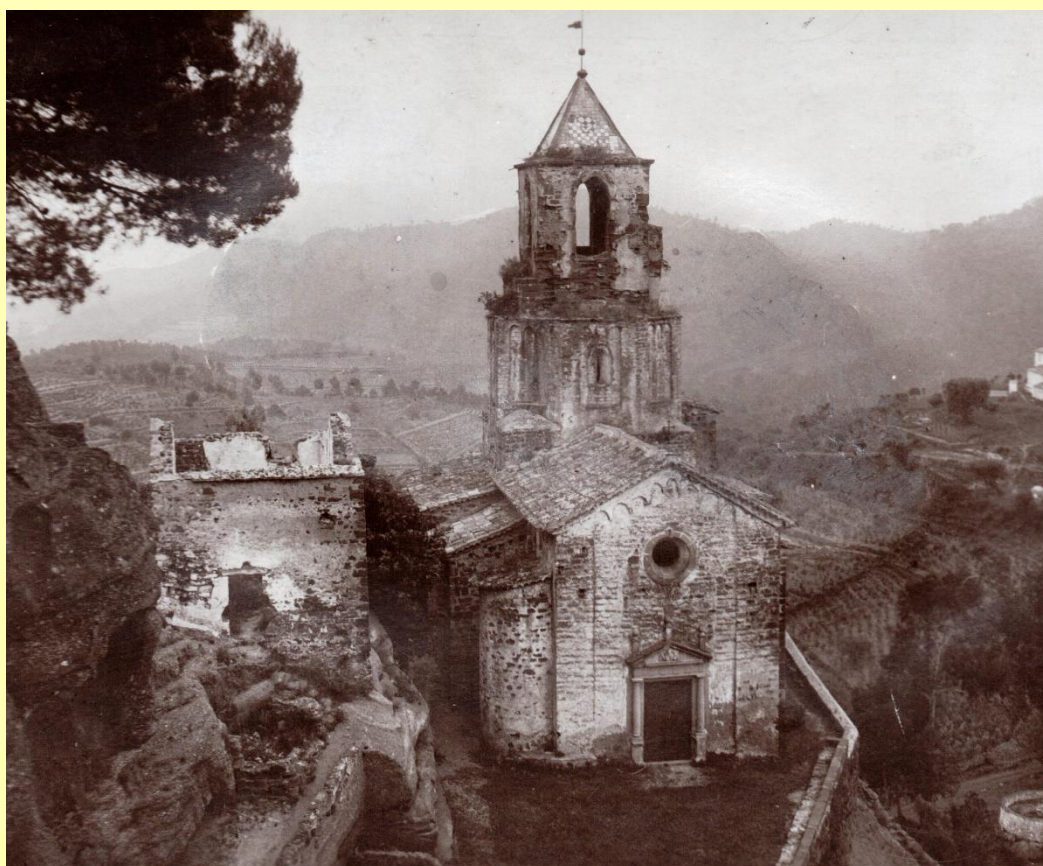

PUBLICACIÓ NÚM. 17

JERONI MARTORELL I LA RESTAURACIÓ DE SANTA MARIA

JERONI MARTORELL I LA RESTUARACIÓ DE L'ESGLÉSIA SANTA MARIA

Jeroni Martorell i Terrats va néixer a Barcelona el 1876 i va obtenir el títol d'arquitecte l'any 1903. Entre els professors que van marcar la seva formació, podem destacar Lluís Domènech i Montaner i Josep Puig i Cadafalch. Durant els primers anys de la seva professió va fer obres pròpies d'estil modernista.

El 9 de juny de 1914 es va crear el Servei de Catalogació i Conservació de Monuments (SCCM) de la Diputació de Barcelona, tècnicament lligat a l'Institut d'Estudis Catalans. Jeroni Martorell va ser el primer director d'aquest servei, després de guanyar un concurs per aquesta plaça administrativa. El SCCM va ser el primer servei d'administració pública per a la conservació i restauració de monuments creat al territori espanyol, i a poc a poc, altres regions van anar copiant aquest model.

En aquesta primera etapa la major part dels treballs del SCCM es van destinar a la protecció d'edificis abandonats o accions de consolidació; poques van ser obres de restauració a gran escala, a causa dels baixos pressupostos, però cal destacar les dutes a terme als monestirs de Santes Creus i Vallbona de les Monges, la col·legiata de Sant Pere d'Àger, l'arc roma del Pont del Diable de Martorell, el Fòrum Romà de Tarragona i el claustre del monestir de Sant Cugat.

Jeroni Martorell va exercir el càrrec de director del SCCM fins a la seva mort, el 1951, i a partir de 1929 el va compaginar amb el d'arquitecte conservador de monuments del Ministerio de Instrucción Pública, la qual cosa li va permetre realitzar la catalogació de monuments i obres d'arts dins del territori espanyol. Amb aquestes catalogacions feia una defensa clara i aferriada del patrimoni arquitectònic.

També es va unir al comitè de direcció dels Amics de l'Art Vell (Associació fundada a Barcelona el 1929, amb l'objectiu de defensar i restaurar el patrimoni artístic de Catalunya), que li va permetre formar part d'una sèrie de restauracions com la Porta Ferrada del monestir benedictí de Sant Feliu de Guíxols, l'església de Sant Climent de Coll de Nargó, la Casa dels Canonges a Barcelona, els monestirs de Poblet i Sant Pere de Roda i les muralles de Montblanc.

Amb l'esclat de la Guerra Civil i la tensió social i revolucionària, el govern republicà va dur a terme mesures d'emergència per a salvaguardar el patrimoni i, a Catalunya, el president Lluís Companys va nomenar Jeroni Martorell cap del Servei de Salvaguarda de Monuments de la Generalitat, també ostentava el càrrec de Conservador de Monuments del Tresor Nacional del Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes. Les seves actuacions personals van ser nombroses, especialment durant els primers mesos de la guerra.

Segons cita Jordi Amat i Teixidó, doctor en història contemporània, el Servei de Salvaguarda comptà inicialment amb trenta-vuit voluntaris del Servei de Catalogació i Conservació de Monuments. Jeroni es multiplicà durant els primers mesos de la revolució, discutint sovint amb els comitès i posant en perill la seva pròpia vida. En moltes ocasions, però, les accions de força i el fet que el seu interlocutor estigués armat, restava eficàcia a l'acció discursiva argumental del nostre arquitecte.

Es mogué molt per enviar comissions de tècnics i donant instruccions a comitès i ajuntaments per protegir el patrimoni. També ordenà de donar compte de tot el patrimoni arqueològic que sortís a la llum arran de la construcció dels refugis.

La Generalitat catalana va tenir una acció decisiva per assegurar els monuments i els edificis, tant religiosos com civils; ja que perillava la seva integritat, molts d'ells van ser confiscats per formar part del patrimoni del poble català i es va produir una unió de tots els serveis catalans, museus, biblioteques i arxius, tant arqueològics com monumentals, que immediatament van començar amb un moviment per al salvament del patrimoni. Era urgent dur a terme una aliança d'aquest tipus, ja que els atacs als elements urbanístics estaven destrossant la història de més de mil anys d'antiguitat.

A la fi de la Guerra Civil, Martorell va haver de redactar una memòria on es mostrés la creació del servei i, amb detall, tot allò que s'havia dut a terme en el període revolucionari per salvaguardar el patrimoni artístic moble. Martorell explicava que el Servei de Monuments havia tingut una gran relació amb el Departament de Cultura de la Generalitat i això havia permès la salvaguarda de més del cinquanta per cent del patrimoni català.

El SCCM va tornar a dependre de la Diputació de Barcelona, amb seu a la Casa dels Canonges. Martorell va recollir i ordenar el material i l'arxiu que havia format durant més de 30 anys, i conjuntament amb el Servei de Defensa del Patrimonio Artístico Nacional que depenia del Ministerio d'Educació, va tenir actuacions notables com la restauració del monestir de Sant Cugat, de la catedral

de Barcelona, del monestir de Pedralbes, les muralles de Tarragona o el campanar de Taüll.

Al llarg de la seva llarga carrera, els criteris als quals Jeroni Martorell estava endinsat era en un clar positivisme, on el restaurador es convertia en científic. La seva base era la troballa d'informació de l'obra d'art i la divulgació d'aquesta a través de la premsa o de conferències que ell mateix organitzava. Això li permetia fer un estudi profund de l'edifici i dotar-ho d'importància en la població catalana. Martorell pensava que rehabilitació de l'edifici conjuntament amb una bona divulgació d'aquest, facilitava el contacte entre el patrimoni català i els seus ciutadans, com va fer amb la restauració de Santa Maria de Cervelló.

Jeroni Martorell a Cervelló

A Cervelló, amb la construcció de la carretera a finals del segle XVIII, la població havia anat creixent al voltant d'aquesta nova via, i la situació de la parròquia de Sant Esteve (que avui coneixem com Església de Santa Maria) no resultava pràctica. Així que el dia de Sant Pere de 1879 es van baixar els altars i les imatges, en solemne processió, a la capella interina que s'havia aconseguit per metre duressin les obres de construcció de la nova església parroquial, i va

començar un llarg període d'abandonament del temple romànic, que es va perllongar fins a l'any 1922, quan el Servei de Catalogació i Conservació de Monuments, va fer la primera restauració important, sota la direcció de Jeroni Martorell.

Les obres van consistir en una neteja de la vegetació, la reparació de la coberta i les parets de l'absis. Per donar lluminositat a l'edifici, es van destapiar les finestres del cimbori i les de l'absis que van ser deslliurats del revestiment de guix del segle XVIII, per posar al descobert l'aparell de pedra romànic. El 25 de setembre de 1922, coincidint amb la data de l'aplec, es va obrir de nou al públic, sota la nova advocació de Santa Maria de Cervelló.

El diari La Veu de Catalunya, en l'edició del dia 28 de setembre de 1922, fa ressò d'aquesta inauguració i la festa que es va celebrar

Transcrivim íntegrament el text, que a banda de donar interessants informacions sobre les autoritats que hi van assistir, en sí és curiós per la retòrica d'aquell temps i l'exaltació patriòtica corresponent al moment polític que es vivia a Catalunya.

Els monuments de Catalunya

L'Església vella de Cervelló restaurada i retornada al culte

Per les cròniques del nostre "Pol" i les correspondències de Cervelló coneixen els nostres lectors la situació d'aquest formós monument de l'art romànic, encastellat en una de les més belles comarques catalanes, record de l'antiquíssima família de Cervelló, que fou una de les que començaren la reconquesta de la nostra terra, i per tant, de les que contribuïren a la fundació material de la nacionalitat catalana.

*Amb els donatius de la Mancomunitat de Catalunya; amb una subscripció pública a la qual han contribuït, en poc o en molt, els bons cervellonesos; amb l'entusiasme del rector, mossèn Félix, successor dels entusiasmes dels anteriors rectors; amb el concurs de l'Ajuntament i la intel·ligència i gust artístic de l'arquitecte En **Jeroni Martorell**, l'església Santa Maria de Cervelló ha pogut ésser restaurada, en part, creient que es podrà seguir la tasca patriòtica de la restauració. I tornada al culte catòlic, del qual es veia privada fa uns cinquanta anys.*

Amb aquest motiu s'organitzà dilluns passat una animada i patriòtica festa, a la qual assistiren: en representació de la Mancomunitat el president de l'assemblea i diputat provincial per aquest districte senyor Jansana⁽¹⁾ acompanyat del cap de Cerimònies senyor Utrillo, el diputat a Corts senyor Bertran i Musitu⁽²⁾ el diputat provincial senyor Massó i Llorens⁽³⁾, el secretari de la Lliga Regionalista de Barcelona i company nostre En Ferran Agulló⁽⁴⁾, i malgrat el temps, que amenaçava tempesta, amb les autoritats locals, civils i eclesiàstiques i amb els digníssims sacerdots que des de fa anys han exercit la rectoria i vicaria, tot el poble de Cervelló, més els nombrosos estiuejants que al poble i a les masies perdudes per les belles pinedes de l'entorn troben salut per al cos i descans per l'esperit en aquella xamosa i riallera contrada de les aigües abundoses.

*A les deu del matí es formà a la bellíssima església parroquial nova, obra admirable del malaguanyat Antoni Gallissà, la més bella, potser, de les noves esglésies de Catalunya, la processó que va acompanyar l'antiga imatge de Santa Maria dels Socors o de Cervelló a l'estatge romànic, on havia estat venerada tants de segles. Pel formós viarany que travessant rieres i enfilant-se per boscos de pins, cerca l'airosa i **bellíssima Creu del Terme** inspiradora de*

“La Creu de la masia” d’En Frederic Soler, per arribar a l’església vella, la processió, amb banderes i atxes era un espectacle poètic i aconsolador, la presidien els senyors Bertran i Musitu, Jansana, l’alcalde senyor Casanellas⁽⁵⁾ i el rector mossèn Fèlix⁽⁶⁾.

La processó amb la imatge de Santa Maria.

*Arribada a l’església, es cantà un Ofici, beneint-se els pans que foren repartits entre els centenars de persones que omplien la sagrera i els voltants de l’església, enfilant-se fins a l’alta planúria on alguna pedra rogenca recorda **el fort castell que mai fou rendit a cap enemic, sinó al temps i a l’oblit de l’home.***

Era realment un espectacle meravellós: feia bo de veure aquella muntó de gent, entre les verdes pinedes i la terra roja de les comes sota un cel ben aviat blau i ple de sol com ennuolat de bromes amenaçadores; les parades de tota mena de dolços i torrat, de joguines i estampes, amb els crits dels venedors i la música que eixia de la petita església, amb aromes d’encens que es barrejaven amb la dels pins i amb la sentor de terra humida per la tempesta de la nit; feia bo de veure i de sentir i d’aspirar l’íntima satisfacció dels feligresos, la patriòtica satisfacció d’aquells catalans que tornaven a trobar, inconscients molts d’ells l’arrel del poble i el tron secular de la patrona, llur...

*Autoritats i convidats, mentre la gentada tornava al poble o s’escampava a preparar l’àpat per les pinedes, baixaren a **la magnífica torre de la família Caze que havia estat d’En Frederic Soler**, plena de records tota ella, del fundador del Teatre Català, en foren obsequiats per la comissió organitzadora, mercès a l’amabilitat dels seus propietaris, amb un bon àpat a la taula del qual s’assegueren honorant-la i embellint-la, l’esposa i germana del senyor Caze, les seves tres gentils filles, belles i encisadores i els seus dos amables fills.*

El dinar de celebració al Mas Pitarra.

El senyor Caze a l'hora del xampany, llegí unes poètiques ratlles recordant i glossant la memòria d'En Frederic Soler i l'acte que s'acavava de celebrar. Brindaven eloqüentment els senyors Jansan, Bertran i Musitu, Massó i Llorens, Utrillo, el rector mossèn Félix i l'alcalde senyor Casanellas, que foren molt aplaudits i amb justícia. Acabà la festa amb unes patriòtiques paraules del nostre amic i company senyor Agulló, que tingueren la sort de sintetitzar els sentiments patriòtics dels comensals.

*A la tarda ballaren sardanes a l'era d'En Castany, al peu de la Creu del Terme, fins a nit ben fosca, que hagueren d'aclarir atxes i teleres. La gentada que hi concorregué fou enorme. Cap el tard, el **President de la Mancomunitat de Catalunya**⁽⁷⁾, acompanyat de la seva amable esposa, va honorar la festa visitant l'església, tenint paraules d'alabança per l'obra d'En **Jeroni Martorell**, verament seurada, sentida, entesa i per l'entusiasme del poble, que ha contribuït a retornar a Catalunya un dels bells monuments de la seva infantesa de poble lliure.*

Catalunya té una església i un aplec més; els catalans d'aquella bella comarca un testimoni de passades èpoques que els ensenyarà d'estimar a Deu i a Catalunya, i tal com han tornat a Aquell un temple, han de contribuir a tornar a la pàtria la llibertat perduda.

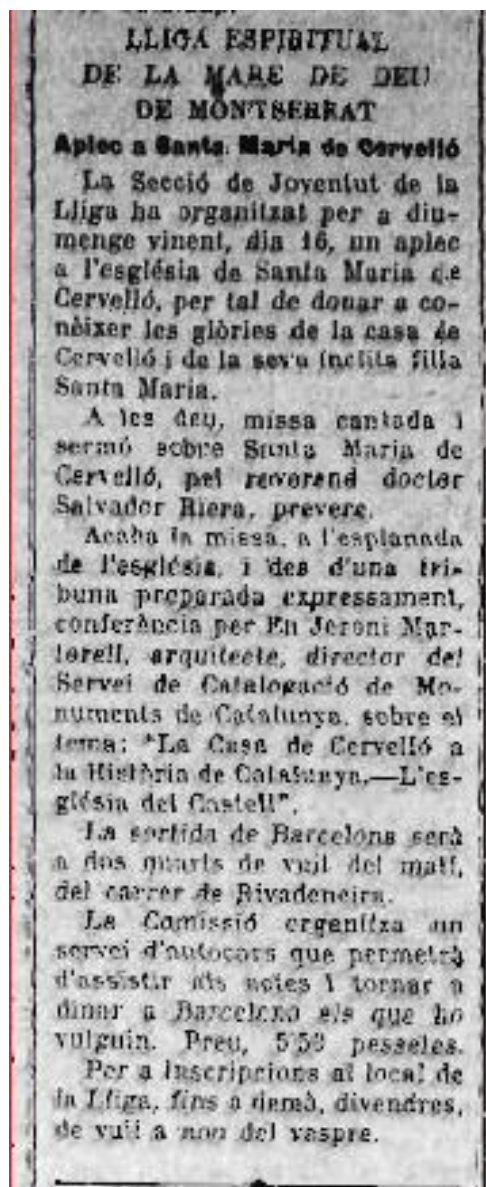
- (1) Antoni Jansana i Llopart (1872-1944) advocat i polític català, membre de la Diputació de Barcelona per Sant Feliu de Llobregat.
- (2) Josep Bertran i Musitu (1875-1957) advocat i polític català, junt a Francesc Cambó fou fundador i dirigent de la Lliga Regionalista, entre 1905 i 1923 diputat per la circumscripció de Barcelona.
- (3) Manuel Massó i Llorens (1876-1952) fou un polític i enginyer català.
- (4) Ferran Agulló i Vidal (1863-1933) periodista, poeta, gastrònom i polític pertanyent a la Lliga Regionalista.
- (5) L'alcalde de Cervelló, Josep Casanellas i Campderrós.
- (6) El rector Fèlix Corrons.
- (7) El president de la Mancomunitat era Josep Puig i Cadafalch

Conferència de Jeroni Martorell

Com hem comentat abans, Martorell pensava que la rehabilitació d'un monument havia d'anar acompanyada de la divulgació de la seva història, a fi que la població prengués consciència de la seva importància i la necessitat de preservar-lo.

El trobem el dia 16 de novembre de 1930 fent una conferència a l'esplanada de l'església Santa Maria, titulada "La casa de Cervelló a la Història de Catalunya. - L'església del Castell".

La Publicitat 13-11-1930

Més restauracions de Santa Maria

Entre 1944 i 1946 el SCCM executà noves obres a l'església per causa del seu mal estat. Novament en Jeroni Martorell va dirigir les obres, consistents en reconstruir part de la coberta, el cimbori i el campanar, omplir els forats que s'havien format en les parets de l'església per la humitat i que podien fer perillar l'estabilitat de l'edifici i també es va consolidar el parament interior.

Sant Ponç

Però no van ser les actuacions a Santa Maria les úniques de Jeroni Martorell a Cervelló.

L'any 1933 gràcies a les gestions dels Amics de l'Art Vell, sota la seva direcció, es va fer una reparació de l'església consistent en la refonamentació i en tancar les esquerdes que havien aparegut a l'església, especialment una de molt grossa al braç de l'esquerra del creuer. Sembla que en els anys anteriors a la restauració s'havia apreciat una desviació de la verticalitat dels murs de l'església que també es va tractar de corregir amb la refonamentació.

Els anys 1942 i 1943 es van fer noves intervencions a Sant Ponç, consistents en substituir l'antic altar major que va resultar afectat per un incendi, per un altre de nou, de pedra, situat a l'absis central.

Rosaura Serra Garcia
Grup de Recerca

Bibliografia:

Raquel Lacuesta (Servei Patrimoni Arquitectònic Local) Diputació de Barcelona.
Jordi Amat i Teixidó: Jeroni Martorell, el servei de monuments històrics i la salvaguarda del patrimoni de la Generalitat de Catalunya (1936-1939)